

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΑ

«Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» (Μάρκ., Β 27).

Περὲρ, ὁ ἄναρωτηθεὶ κανεῖς, νὰ μιλάμε γιὰ τὸ χαρακτήρα τοῦ "Ἑλληνα μέσ' ἀπ' τὰ ἀρχαιοελληνικά κείμενα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε μόντο χαρακτηριστικὰ χριστιανικό. Ἀπλούστατα, ἡ εὐαγγελικὴ ρήσι ἀνακεφαλαιώνει ὅσα θὰ συζητήσωμε σ' αὐτὸ μας τὸ κομμάτι. Ἀντιπροσωπεύει τὴ ρεαλιστικὴ στάσι ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ στὸν κόσμῳ.

Ὁ ρεαλισμὸς αὐτὸς εἶναι χαρακτηριστικὸ ἑλληνικὸ γνῶρισμα. «Ρεαλιστὴς» δὲν σημαίνει συμμιδασμένους μὲ τὴν καθημερινότητα, οὔτε ἄνθρωπος ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλεῖται τίς τυχὸν παρουσιαζόμενες εὐκαιρίες, ἀσχετὰ ἂν τοῦτο τὸ ἐπιτρέπουν οἱ ἀντιλήψεις του ἢ ὄχι. Σημαίνει ἄνθρωπος προσγειωμένος στὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ ποὺ ταυτόχρονα προσπαθεῖ νὰ διασώσει τὰ ἰδανικά του καὶ νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ, ὅσο τοῦτο τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ ἀντικειμενικὲς συνθήκες. Εἶναι κάτι ἀνάμεσα στὸν «καιροσκόπο» ποὺ δὲν ἔχει ἰδανικά, καὶ τὸ φαντασιόπληκτο ἰδεολόγο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ σωστά τίς ὑπάρχουσες δυνατότητες καὶ τίς ἀνυπερβλήτες δυσκολίες, καὶ νὰ περιορισθῇ στὸ δυνατό, δεχόμενος ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀνέφικτο· ἔτσι ὁ ρεαλιστὴς ἀποφεύγει τοὺς δονκιχουτισμοὺς χωρὶς νὰ καταντᾷ ἀπατεωνίσκος ἢ ὅτι ὅμοιο. Κι αὐτὸς ὁ ρεαλισμὸς σώζει τὸ ἄτομο ὅπ' τοὺς ἀπάνθρωπους ἰδεαλισμοὺς, ποὺ θυσιάζουν τὸν ἄνθρωπο στὸ Σάββατο.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρώτους χαρακτηριστικὸς ρεαλιστὴς στὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς ἀρχαιότητος ἦταν ὁ Ἀρχίλοχος ἀπ' τὴν Πάρο. Πρῶτος αὐτὸς ἐκφράζεται σὰν ἄτομο, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐντολοδόχος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἢ καλύτερα δὲν νιώθει ὑποχρεωμένος νὰ ἀντιπροσωπεύει ἀπλῶς μὲ τὸ ἔργο του τὴν «κοινὴ γνῶμη»· ἄλλωστε ἦταν γιὸς δούλης, ἀπὸ πατέρα Πάριο, καὶ ζοῦσε μακριὰ ἀπ' τὴν πατρίδα του σὰ μισθοφόρος. Ἐνιωθε γι' αὐτὸ πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι σπουδαιότερο κι ἀπ' τὴν κοινωνικὴ του τάξι, κι ἀπ' τὸ κοινωνικὸ του σύνολο. Αὐτὸν τὸν ἀνθρωπιστικὸ ρεαλισμὸ θὰ ἱχνηλατήσωμε στὰ ἀποσπάσματά του. Ἡ ἀρίστη τῶν ἀκολουθεῖ τὴν ἔκδοσι τοῦ Χίλλερ (Λειψία, Τόμπνερ, 1897).

Ζεῖ μέσα σ' ἓνα φυσικὸ περιβάλλον ποὺ δὲν τὸν ἐνθουσιάζει μὲ τὴν ἀγριότητα του· χωρὶς γι' αὐτὸ νὰ ὑποκύπτει στὴν ἀνάγκη τῆς φυγῆς· νὰ ἡ περιγραφὴ του τῆς θάσου «ἦδε δ' ὥστε ἔνου ράγης/ ἔστηκεν ὕλης ἀγρίας ἐπιστεφής/ οὐ γάρ τι καλὸς χῶρος οὐδ' ἐφίμερος/ οὐδ' ἔρατὸς» (ἀπ. 17—18) (ὥστε=ὥσάν, ὕλης=ἐπιστεφής=σκεπασμένη μὲ δάσος, ἐφίμερος=ἐπιθυμητός). Στὸ κάτω-κάτω ἡ φυγὴ γιὰ ἓνα «θεράποντα Ἴνυαλλιο ἀνακτος» (=τοῦ Βασιλεῖς Ἀρη.), ὅπως αὐτοαποκαλεῖται, εἶναι εὐκολὴ — καὶ δειλὴ — λύσι.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς κάνει τὸν ἀνόητο παλληκαρὰ δάκις «τὰ πράγματα δὲ σηκώνουν»· Ἡ ζωὴ ἄλλωστε ἀξίζει περισσότερο ἀπ' τὰ πράγματα — κι ἀπ' τίς ἐπιταγὲς καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντος, ποὺ θυ-

σιάζει εὐκολὰ τοὺς... τρίτους στὰ ἰδανικά του. Νὰ ἡ γράφει ὅταν σὲ μία μάχη «ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν, ἀφίνοντας τὴν ἀσπίδα του στοὺς ἐχθρούς: «Λοιδί μὲν Σαίων τις ἀγάλλεται, ἦν παρὰ θάμιν/ ἵντος ἀμύμητος κάλλιπον οὐκ ἐθέλων/ αὐτὸς δ' ἐξέφυγον θανάτου τὸν ἄλλος· ἀσπίς ἐκείνη/ ἐρρέτω· ἐξαυτὶς κτήσομαι οὐ κακίω». (ἀπ. 5) (Σάιοι=δαρδαρικὸ ἔθνος τῆς Θράκης—ἐντος=ὅπλο—ἀμύμητος=ἄψεκτο, τέλειο — κάλλιπον=ἄφρησα—αὐτὸς=ἐγὼ ὁ ἴδιος — ἐρρέτω=ἄς πάει στὰ κοιμᾶτια, ἐξαυτὶς=ἄλλῃ φορὰ — οὐ κακίω=καὶ ὁλόκληρο κατώτερη).

Ἐρεῖ λοιπὸν νὰ ξεχωρίσει τὸ οὐσιαστικὸ ἀπ' τὸ φαινομενικόν· γι' αὐτὸ καὶ ζητάει ἀπὸ ἓνα στρατηγὸν πράξι κι ἱκανότητες, ὄχι ἐπίδειξι καὶ φανφάρες καὶ «ἄλλα ἡχηρὰ παρόμοια». «Οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπλυμένον/ οὐδὲ ὁστρούχοις γαυρὸν οὐδ' ὑπεξυρηνμένον,/ ἀλλὰ μοι σμικρὸς τις εἴη καὶ περὶ κήμας ἰδεῖν/ ροικὸς, ἀσφαλῆως δεσθικῶς ποσσὶ, καρδίῃ, πλέος». (ἀπ. 55) (φιλέω=συμπαθῶ—μέγας=σηματώδης — διαπεπλυμένον=ποὺ περπατᾷ μὲ μεγάλη δῆματα κορδωτὸς—κορδωτὸς—γαυρὸς ὁστρούχοις=ποὺ κομπάζει γιὰ τὸ μαλλὶ του—ὑπεξυρηνμένος=μυσηυρισμένος κι ἀγριωπὸς—εἴη μοι=μοὺ ἀρέσει νὰ εἶναι — σμικρὸς=κοντὸς — ροικὸς=στραβοπόδης — ἀσφαλῆως δεσθικῶς=νὰ βαδίζει σταθερὰ — καρδίῃ, πλέος=ὁλος καρδιά).

Κι ὁ κάθε ὅμοιος ἄνθρωπος πρέπει νὰ κυνηγᾷ δι· θεωρεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ οὐσιαστικὸ καὶ ἀναγκαῖο — ἀπ' τὴν ἀποψή αὐτῇ, ὅσο περισσότερο μπορεῖς ν' ἀδικοφορεῖς γιὰ ὠριμένα ἀγαθὰ, τόσο τὸ καλύτερο. «Οὐ μὲν τὰ Γύγει τοῦ πολυχρύσου μέλει, οὐδ' εἰλὲ πῶ με ζήλος, οὐδ' ἀγαλαίμαι/θεῶν ἔργα, μεγάλῃς δ' οὐκ ἐρέω τυραννίδος/ ἀπόπροθεν γάρ ἐστιν ὀφθαλμοῖν ἐμῶν» (ἀπ. 19) (τὰ Γύγει=τὰ πλούτη τοῦ μυθικοῦ Λυδοῦ Γύγει—οὐ μοι μέλει=δὲ μὲ σκοντίζουν—πῶ=ποτέ δι· τώρα—εἰλὲ=κυρίεψε—ζήλος=φθόνος — ἀγαλαίμαι=ζηλεύω—ἐρέω=ἐρῶ, ἐπιθυμῶ — τυραννὶς = ἐξουσία, δύναμις—ἀπόπροθεν = πολὺ μακριὰ — ὀφθαλμοῖ=βλέψεις).

Τὸν ἴδιο συγκρατημὸ («καρτερὴν Τλημιόσυνην») δείχνει καὶ μπρὸς στὸ κακό, τὴ δυστυχία· ὄχι βέβαιον γιὰτὶ τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἀξιοπρέπεια (αὐτὸ θὰ σήμαινε ἐπὶ δειξὴ ἀρετῆς «πρὸς τὸ θεαθῆναι»), ἀλλὰ γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι ἡ φύσι τῶν πραγμάτων. «Θυμὲ, ὅμυ· ἀμνηχανασι κῦδαιν κυκώμενε/ ἀνάδω, δυσμενῶν δ' ἀλέξεν προσβαλὼν ἐναντίον/στέρνον, ἐν δοκοῖσιν ἐχθρῶν πλησίον κατασταθείς/ ἀσφαλῆως· καὶ μῆτε νικῶν ἀμφάδων ἀγάλλεο, μῆτε νικηθεὶς ἐν οἴκῳ καταπεσὼν δόδω, ἀλλὰ χαρτοῖσιν τε χαῖρε καὶ κακοῖσιν ἀσφάλῃ/ μὴ λήν· γίνωσκε δ' ὅλος ρυσμὸς ἀνθρώπους ἔχει» (ἀπ. 62). (Θυμὲ=καρδιά μου—κῦδος=θλίψις — ἀμνηχανασι=ἀνυπόφορος — κυκῶμαι = ἀναστατώνομαι — ἀνάδω=δύομαι — ὀρθῶνομαι — δυσμενῆς = ἐχθρὸς—ἀλέξωμαι=πολεμῶ — προσβάλλω ἐναντίον στέρνον=βιάζομαι μπρὸς τοὺς τὸ στήθος μου—(ἡ) δοκὸς=προσδοκία—

ΟΙ ΧΗΝΕΣ

Ἰβάν Κρυλώφ (1783—1852). Ρώσος ποιητής. *Ε-γραφέ ἑκατοντάδες μύθους· πολλοὶ τοὺς ἔμειναν κλασικοί. Χρησιμοποιεῖ γλῶσσα τσουχτερή καὶ ρωμαλέα. Σατιρῖζει τὴν ἀνικανότητα, τὴν ἀλαζονεία κ.ἀ. ἐλαττώματα. *ἔχει ἐ-τοιμότητα πνεύματος καὶ «κοινὸ νοῦ». Πολλοὶ τοὺς ἀφορι-σμοὶ ἔμειναν σὰ λαϊκὲς παροιμίες.

Μὲ σαραντάπηχη δέργα ὁ χωρικός τις χῆνες ὁδηγοῦσε στὴν πόλη γιὰ πούλημα. Καὶ — νὰ πούμε καὶ τὴν καθαρὴ ἀλήθεια — δὲν τιμοῦσε μὲ ὑπερβολικὴ εὐγένεια τὸ χηνε-λόι του. Βιαζόταν δὲ νὰ προφτάσει τοῦ παζαριοῦ τὴ μέ-ρα, νὰ κερδίσει περισσότερα. (Κι ὅταν πρόκειται γιὰ τὸ συμφέρο, ὅχι μόνο οἱ χῆνες, μὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν ἔχουν ἀσχημα). *Ἐγὼ θέβαια δὲν κατηγορῶ τὸ χωρικό· μὰ οἱ χῆ-νες τὸ δέλεπε ἀλλιώως καί, συναντώντας ἕνα περαστικό στο δρόμο, νὰ πῶς κατηγοροῦν τὸ χωρικό:

—Ποῦ μπορεῖ κανεὶς χῆνες πιὸ δύστυχες ἀπὸ μᾶ; νὰ δρεῖ; *Ο χωριάτης μᾶς σπρώχνει μὲ τὴ δέργα του καὶ μᾶς κυνηγᾷ, σὰ νὰ *μᾶστε τυχοῦσες χῆνες· κι οὔτε κάν — ὁ ἀ-μαθέστατος — καταλαβαίνει τοῦτο, πῶς μᾶς ὀφείλει σε-δασμό, πῶς ἐμεῖς αὐτοπροσώπως κρατᾶμε ἀπὸ τὸ σῶϊ τὸ δοξασμένο ἐκείνων τῶν χηνῶν, χάρις στίς ὁποῖες ἡ Ρώμη μιά φορά κι ἕναν καιρὸ δρῆκε τὴ δύσκολή της σωτηρία. Μετὰ ἀπ' αὐτό, ὡς καὶ γιορτὲς καθιερώσαν οἱ Ρωμαῖοι — νὰ τις τιμῇσιν!

—Καὶ λοιπὸν ἐσεῖς γιὰ ποιὸ λόγο θέλετε νὰ σᾶς φερθοῦν διανοητικά; τις ρώτησε ὁ διαβάτης.

—Μὰ εἰ πρόγονοί μας...

—Ξέρω, κι ὅλ' αὐτὰ τὰ διάβασα· μὰ ἐγὼ θέλω νὰ κα-ταλάβω, ἐσεῖς πόσο χρήσιμες φανήκατε.

—Μὰ εἰ πρόγονοί μας ἔσωσαν τὴ Ρώμη!

—*Ἐτοῖς θέβαια ἔχουν ὅλ' αὐτὰ· μὰ ἐσεῖς τί κάματε ὁμοίους τους;

—*Εμεῖς; Τίποτα!

—Λοιπὸν ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ σας; *Ἀφῆστε τοὺς προ-γόνους σὲ ἡσυχία: ἐκεῖνοι τιμῆθηκαν ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τους. *Ὅσο γιὰ εἴς, φίλες μου, εἶστε μόνο γιὰ ψητὸ κατάλ-ληλες.

Θὰ μπορούσε κανεὶς πιὸ εὐνόητο νὰ κάμει τὸ μῦθο — ὅμως τις χῆνες ἄς μὴν τις ἐξοργίζομε.

Μετάφρ.: Α. Η. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ἀμφάδην=φανερὰ — χαρτὸς=χαρὰ, εὐτυχία — ἀ-σχάλλω = στενοχωριέμαι—ρυσμὸς = ρυθμὸς).

Ρεαλιστὴς ἦταν ὁ *Ἀρχίλοχος· κι ἤξερε νὰ εἰρω-νεύεται τὸν ἀνθρώπινον κομπασμὸ καὶ τὴ φαντασιοπλη-ξία: «ἐπτά γὰρ νεκρῶν πεσόντων, οὓς ἐμάρψαμεν πο-αίν,/ χεῖλοι φονῆς εἰμέν» (ἀπ. 62) (=ἐπτά ὅλοι κι ὅλοι ἔπεσαν νεκροί, καὶ μὲ τὰ πόδια τοὺς πατήσαμε, καὶ θγήκαμε στὸ τέλος... χίλιοι νὰ τοὺς ἔχομε σκοτώ-σει). *Ἦξερε ὅμως νὰ ἐκτιμᾷ καὶ τὴν ὁμορφιά, ὅταν τὴν συναντοῦσε ἐμπρός του ἢ στὴ φαντασία του: (ἀπ. 21—22) «ἔχουσα θαλλὸν μυρσίνης ἐτέρπετο/ροδῆς τε καλὸν ἄνθος, ἡ δὲ οἱ κόμη/ ὤμους κατεσκέαζε καὶ με-ταφρένα» (=καὶ τὰ μαλλιά της σκιάζανε τοὺς ὤμους καὶ τοὺς χροτάφους της).

Α. Η. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ

Α' ΣΤΑΣΙΜΟΝ (392 - 455)

ΣΤΡΟΦΗ Α'.

Μαῦρα καὶ σκότεινα συναπαντήματα τῆς θάλασσας, ὅπου ἀπ' τὸ *Ἄργος πετώντας ἡ μανία πέρασε πάνω ἀπ' τὰφιλόξενα τὰ κύματα κι' ἔφτασε ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ στὴν Ἀσία. Ποιοὶ *ναὶ αὐτοί, ποὺ φτάσαν στὴν ἀπόκοσμη τὴ χώρα, σὺν ἄφησαν τὸν καλαμοτρόφο Εὐρώτα μὲ τὰ νερά τὰ πλού- (σια

καὶ τὰ νερά τὰ ἱερὰ τῆς Δίρκης.
*Ἐδῶ, ὅπου γιὰ χάρι τῆς Διογέννητης Θεᾶς ἀνθρώπινο αἷμα θρέχει τοὺς δαίμονες καὶ τοὺς ναοὺς τοὺς περιστύλους.

ΑΝΣΤΙΣΤΡΟΦΗ Α'.

Μπᾶς καὶ τις θάλασσες περάσαν μὲ τὰ διπλόκροτα χτυπήματα τῶν ἐλάτινων κουπιῶν καὶ μὲ τ' ἐνέμους, ποὺ φουσκώνουν τὰ πανιά καὶ γοργόποδα τὰ κάνουν τὰ καράδια αὐτοὶ οἱ θαλασσοπόροι θέλοντας μὲς στὰ σπιτικά τους ν' αὐξήσουνε τὰ πλοῦτια;
Τί ἀγαπημένη στοὺς ἀνθρώπους ἡ *Ἐλπίδα εἶναι καὶ ἀπληστη φέρνει συμφορὲς σ' ἐκεῖους, ποὺ περισσὸ πλοῦτο ν' ἀποκτήσουν θέλουν καὶ φέρνονται στὰ κύματα καὶ σὲ βάρβαρες πᾶνε πολιτεῖες μὲ πόθο κοινό.
*Ἀλλὰ τοῦ πλοῦτου ἡ πεθυμιά σ' ἄλλους μεγάλη εἶναι, σ' ἄλλους μικρότερη ἔνταση ἔχει.

ΣΤΡΟΦΗ Β'.

Πῶς τάχα νὰ περάσανε τις Συμπληγάδες Πέτρες; πῶς τις αἰώνια τρικυμισμένες τις ἀχτές τῶν ἀπογόνων τοῦ Φινέα πλέοντας τις ἀτρύγητες τις θάλασσες πάνω ἀπ' τὰ κύματα τῆς *Ἀμφιτρίτης, ὅπου ψάλλουν κυκλικά χορευόντας τοῦ Νηρέα οἱ πενήντα θυγατέρες;
*Ἡ τάχα πέρασαν μὲ τοὺς ἀνέμους, ποὺ τὰ πανιά τοῦ καραδιοῦ φουσκώνουν, ἐνῶ στὴ πρύμνῃ τρίζουν τὰ πηδάλια, ποὺ τὸ πλεῖο ὁδηγᾶνε μὲ ἄνεμο νότιο; ἢ μὲ τις πνοὲς τοῦ Ζέφυρου φτάσαν στὴ χώρα τὴ πολυόρνητη, στὴν ἀχτὴ τὴ λευκή, στὸ δρόμο μὲ τὸ ὠραῖο τοῦ *Ἀχιλλέα στάδιο, πάνω στὸν ἀφιλόξενο τὸ πόντο;

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ Β'.

Μακάρι, ὅπως ἡ κυρὰ εὐχόταν, νάρχόταν μὲ τὴν τύχη ἡ ἀγαπημένη τῆς Λήδας κόρη, ἡ *Ἐλένη ἀπ' τῆς Τροίας τὴν πόλη γιὰ νὰ πεθάνῃ σὰ δεχτὴ γύρω ἀπ' τὸ λαῖμό της τὸ φονικὸ τῆς θυσίας ἀγιασμένο νερὸ μὲ τὸ χερί τὸ λαίμηττό της κυρὰς μου, ποὺ ἐκδίκηση θενὰ *παίρνε.
Εὐχάριστα θακούγαμε τὴν εἰδηση, ἂν ἀπ' τοὺς θαλασσοπόρους κάποιος τοὺς ἀπ' τὴν *Ἑλλάδα μᾶς ἐρχόταν λυτρωτὴς μου ἀπ' τῆς σκλαβιάς τὰ δάσανα. Μακάρι καὶ σὲ ὄνειρο μιά μέρα νὰ θριασκόμεν στὸ πατρικὸ τὸ σπίτι μου, στὴ πατρικὴ μου πόλη, ποῦναι ἀπόλαψη εὐχάριστου ὕπνου κοινὴ χαρὰ εὐτυχίας.

Μετάφρ.: ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΛΟΥΚΕΡΗΣ